1581

03 AUG 2009

ԴԱՍԱՏԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

Գ. տարի
ԺԳ. տպ.

Սահակ ա.. Ք. Սահակեանց

Գինն է 25 կոպ.

ԹԻՖԼԻՍ
Տպ. Էսպերանցեաս Ելիզ. 17
1913

2(075)
Ս-15

Н А Р М.
2-838а
2(075)
Ս-15

25 JUL 2013

Գ. տարի
ԺԳ. տպ.

ԴԱՍԱՏԵՏՐ ԿՐՕՆԻ

(Համաճայն նորագոյն ծրագրի)
ծիսական դպրոցների համար

Սահակ աւ. քհ. Սահակեանց

Գինն է 25 կպ.

ԹԻՖԼԻՍ
Տպ. Էսպերանսօ Ելիզ. 17
1913

25 JUL 2013

1582

Ի ՀԱՅՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ԳԵՈՐԳ Ե.

Սրբազնագոյն Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց, Ծայրագոյն Պատրիարքի Համազգական Նախամեծար Արարատեան Առաքելական Մայր Աթոռոյ Սրբոյ Կաթողիկէ Էջմիածնի:

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-ում ԽՍՀ
Ա. Մեսրոպի անվան
Մատենադարան

39730-62

Ա. ԻՍՐԱՅԵԼԱՑԻՈՑ ԱԶԳԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Ա. ՄՈՎՍԷՍ

1. ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՆԵՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍՈՒՄ

Յովսէփը մեռել էր։ Մեռել էին նրա բոլոր եղբայրները. անցել էր 430 տարի, բայց նրանց ժառանգներն այնքան էին բազմացել, որ Գեսեմը լցուել էր։ Այդ ժամանակ Եգիպտոսում նոր փարաւոն էր իշխում, որը Յովսէփին մոռացել էր։ Նա ասաց եգիպտացիներին. «Իսրայէլացիները չափից դուրս բազմացել են, եթէ մի պատերազմ

Փարաւոն

պատահէ, կարող են թշնամու հետ միանալ ու մեր դէմ պատերազմել, ուստի պէտք է նրանց ոչնչացնել»։

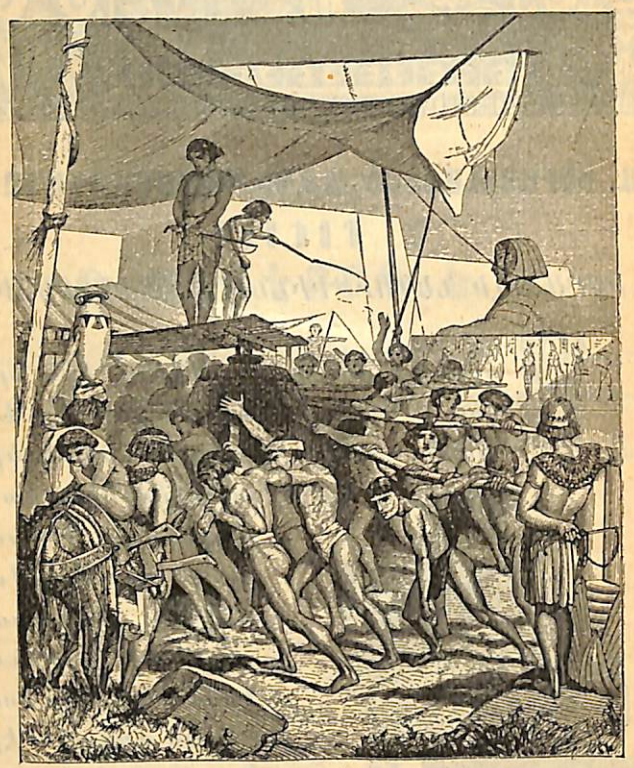

Սրա համար թագաւորը վերակացուներ նշանակեց, որ չարչարեն նրանց։ Եւ նրանք անգութ կերպով ստիպում էին իսրայէլացիներին աշխատելու թէ աղիւսի գործարաններում և թէ դաշ-

տերում—փարաւոնի համար ձրի, ամուր քաղաքներ և շտեմարաններ պէտք է շինէին։ Բայց որքան եգիպտացիները չարչարում էին իսրայէլացիներին, այնքան նրանք աճում և բազմանում-էին։ Փարաւոնը տեսաւ, որ այս միջոցով իւր նպատակին չէ հասնում, հրամայեց եբրայեցիների նորածին արու զաւակներին ջուրը ձգեն, իսկ աղջիկներին՝ խնայեն։

2. ՄՈՎՍԷՍԻ ԾՆՈՒՆԴԸ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ղևիի ցեղից մէկը՝ Ղեւի անունով մի մարդու աղջկայ հետ ամուսնացաւ և նրանից մի գեղեցիկ արու զաւակ ունեցաւ։ Մայրը երեք ամիս ծածուկ էր պահում։ Երբ այլ ևս անկարող եղաւ թաք կացնել, եղեգնից մի զամբիւղ հիւսեց. կպրաձիւթով ծեփեց. տղային նրա մէջը դրաւ և Նեղոսի եղեգնուտ ափը թողեց։ Մանկան քոյրը հեռուից դիտում էր՝ տեսնելու թէ եղբօրն ինչ կպատահէ։

Փարաւոնի աղջիկը Նեղոսի ափն իջաւ լողանալու։ Նաժիշտները գետի ափում շրջում էին։ Թագաւորի աղջիկը հեռուից նկատեց զամբիւղը, նաժիշտներից մէկին ուղարկեց որ բռնէ։ Հրամանը կատարուեց, զամբիւղն իրան բերին, բաց արեց ու տեսաւ, որ մէջը մի մանուկ լաց էր լինում։ Թագաւորի դուստրը գթաշարժուեց և ա-

ասաց. «Սա եբրայեցիների մանուկներից պիտի լինի»։ Մանուկի քոյրը մօտեցաւ և առաջարկեց փարաւոնի աղջկան. «Արդեօք չես կամենայ մի եբ-

բայեցի ծծմայր կանչեմ, որ մանկանը կերակրէ»։ Փարաւոնի աղջիկն ասաց. «Գնա և կանչիր»։

Աղջիկն շտապեց հարազատ մօրը կանչելու։ Մայրն եկաւ։ Փարաւոնի աղջիկն ասաց. «Տար այս մանուկը քեզ մօտ, մեծացրու, ես քո վարձը կվճարեմ»։ Մայրն առաւ մանկանը և պահում էր։ Երբ մեծացաւ, թագաւորի աղջկայ մօտ բերաւ։ Իշխանուհին որդեգրեց նրան և անուանեց Մովսէս, որ նշանակում է ջրից հա-

նած։ Մովսէսն ուսաւ Եգիպտոսում այն բոլոր գիտութիւնները, որոնք յայտնի էին այն ժամանակ և դարձաւ մի իմաստուն մարդ։

3. ՄՈՎՍԷՍԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Երբ Մովսէսը չափահաս դարձաւ, գնաց իսրայէլացիների մօտ նրանց չարչարանքները տեսնելու։ Մի անգամ նկատեց, որ վերակացուն մի

իսրայէլացու ծեծում էր։ Նայեց իւր շուրջը և երբ ոչ ոքի չտեսաւ, սպանեց եգիպտացուն և թաղեց աւազի մէջ։

Մի ուրիշ անգամ ևս դուրս գնաց և տեսաւ, որ երկու իսրայէլացի են միմեանց հետ կռուում։ Մովսէսը դարձաւ յանցաւորին ու ասաց. «Ի՞նչու ես քո ընկերին ծեծում»։ Նա պատասխանեց. «Քեզ ո՞վ նշանակեց մեզ վրայ դատաւոր, չլինի՞ ինձ էլ այն եգիպտացու նման ուզում ես սպանել»։ Մովսէսը զարհուրեց, երբ իմացաւ իւր սպանութեան յայտնի լինելը։ Այս բանը փարաւոնի ականջին հասաւ։ Նա կամենում էր Մովսէսին սպանել, բայց սա փախաւ Մադիամացւոց երկիրը։

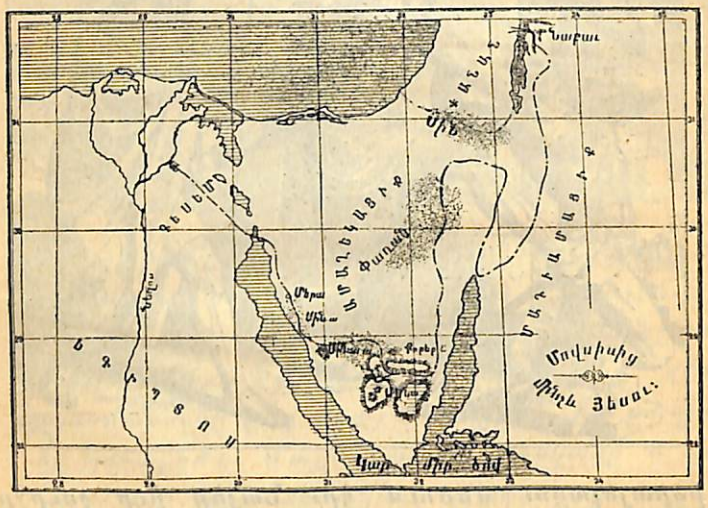

Մադիամի քուրմը եօթն աղջիկ ունէր։ Նրանք եկան ջրհորի մօտ՝ խաշները ջրելու համար։ Ուրիշ հովիւներ ևս եկան և աղջիկներից խլեցին ջրի հերթը։ Մովսէսը տեղից վեր կացաւ։ օգնեց աղջիկներին և խաշներին խմացրեց։

Երբ աղջիկները տուն դարձան, հայրը հարցրեց. «Ի՞նչու այսօր վաղ եկաք»։ Նրանք պատասխանեցին. «Մի եգիպտացի օգնեց մեզ, ջուր հանեց և մեր ոչխարներին խմացրեց»։ Յոթորն ասաց. «Ո՞րտեղ է այն մարդը, ի՞նչու նրան հացի չկանչեցիք»։ Մովսէսին տուն հրաւիրեցին։ Յոթորը յանձնեց նրան իւր ոչխարները, որ արածացնէ և վերջը իւր Սեպովրա աղջկայ հետ էլ ամուսնացրեց։

4. ԱՍՏՈՒԱԾ ԿԱՆՉՈՒՄ Է ՄՈՎՍԷՍԻՆ

Մովսէսն անապատում արածացնում էր Յոթորի խաշները։ Մի անգամ մօտեցաւ Քորեբ լերանը և տեսաւ, որ մի մորենի վառվում էր, բայց չէր այրւում։ Մովսէսը մօտեցաւ իմանալու, թէ սա ինչ բան է։ Իսկոյն թփի միջից ձայն եկաւ. «Մովսէս, Մովսէս»։ Նա պատասխանեց. «Ի՞նչ է, Տէր»։ Ձայնը կրկնեց. «Հան կօշիկներդ, այդ տեղը սուրբ է։ Ես եմ Աբրահամի, Իսահակի և Յակովբի Աստուածը։ Ես տեսայ իմ ժողովրդի նեղութիւնները Եգիպտոսում. ես կամենում եմ նրան Քանան տանել, ուր մեղը և կաթն է բղխում։ Գնա Եգիպտոս փարաւոնի մօտ և

ասա, որ իմ ժողովուրդին ազատէ»։ Մովսէսն

ասաց Աստծուն. «Եթէ ես իսրայէլացիների մօտ

գնամ և ասեմ, թէ ձեր հայրերի Աստուած Եհովան է ինձ ուղարկել, չեն հաւատայ»։ Աստուած ասաց. «Ձեռիդ գաւազանը գետին ձգիր»։ Նա էլ ձգեց և գաւազանն օձ դարձաւ։ Մովսէսը վախեց ու փախաւ։ Աստուած ասաց. «Բռնիր օձին»։ Նա բռնեց, օձն իսկոյն գաւազան դարձաւ։ Աստուած շարունակեց. «Ձեռդ ծոցդ դիր»։ Դրաւ, բայց դուրս հանելիս՝ տեսաւ, որ բորոտուել է—սպիտակ ինչպէս ձիւն։ Աստուած ասաց նրան. «Ձեռդ նորից ծոցդ դիր»։ Նա էլ կատարեց և տեսաւ, որ միւս ձեռի նման առողջ է։ Աստուած ասաց. «Եթէ այս երկու հրաշքներին չեն հաւատայ, Նեղոսից ջուր կառնես, կսրսկես գետնի վրայ—գետի ջուրն իսկոյն արիւն կդառնայ»։

Մովսէսն ասաց Աստծուն. «Տէր, ես ծանրալեզու եմ»։ Աստուած ասաց. «Քո ճարտարախօս եղբայր Ահարոնը քեզ հետ կգայ, քո փոխարէն ժողովրդի հետ նա կխօսէ»։

Այս բանից ետոյ Մովսէսը Յոթորի մօտ գնաց և ասաց. «Ուզում եմ Եգիպտոս դառնալ և տեսնել, թէ իմ եղբայր իսրայէլացիները կենդանի են թէ ոչ»։ Յոթորն էլ ասաց Մովսէսին. «Գնա խաղաղութեամբ», Մովսէսն անապատում հանդիպեց Ահարոնին և յայտնեց նրան Աստծու կամքը։ Մովսէսը տեղեկացաւ, որ հին փարաւոնն արդէն մեռել է։ Երկու եղբայրները գնացին և

Իսրայէլի ժողովրդի ծերերին մի տեղ հաւաքեցին։ Ահարոնը յայտնեց նրանց Աստծու կամքը, իսկ Մովսէսը ցոյց տուաւ հրաշքները ժողովրդի առաջ։ Երբ ծերերն իմացան, որ Աստուած ուզում է իրանց ազատել, սկսեցին աղօթել և շնորհակալութիւն անել։

5. ԵԳԻՊՏՈՍԻՑ ԴՈՒՐՍ ԳԱԼԸ

Իսրայէլացիների համաձայնութիւնն առնելուց ետոյ՝ Մովսէսն ու Ահարոնը գնացին փարաւոնի մօտ և ասացին. «Իսրայէլի Աստուածն ասում է—արձակիր իմ ժողովրդին» և ցոյց տուին հրաշքները։ Փարաւոնը բարկացաւ և ասաց. «Այդ Աստծուն ես չեմ ճանաչում»։

Փարաւոնն իսկոյն հրամայեց վերակացուներին, որ ժողովրդին աւելի չարչարեն։ Վերակացուները թագաւորի կամքը կատարեցին։

Իսրայէլացիները գանգատուեցին Մովսէսին, Ահարոնին և ասացին. «Աստուած ձեր դատաստանն անէ. դուք թագաւորին բարկացրիք մեզ վրայ»։ Մովսէսն սկսեց խնդրել Աստծուն և ասել. «Տէր, ինչու ես քո ժողովրդին չարչարում, այն օրից, երբ ես փարաւոնի մօտ գնացի, նրանց աւելի են նեղացնում»։ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Այժմ դու կտեսնես, թէ ես փարաւոնին ինչ կանեմ»։

Սրանից ետոյ Աստուած մինը միւսի ետե-

ւից պատիժներ ուղարկեց եգիպտացիների համար—գորտ, մուկ, կարկուտ, մորեխ..., միայն Գեսեմ երկիրն ազատ մնաց։ Այն ժամանակ ե-

գիպտացիներն ասացին. «Աստուած սրանց հետն է»։ Հէնց որ մի պատիժ գալիս էր, փարաւոնն ասում էր Մովսէսին և Ահարոնին. «Ժողովրդին կարձակեմ», իսկ երբ պատիժն անցնում էր, խօսքը փոխում էր։

Աստուած ասաց Մովսէսին. «Մի պատիժ էլ կուղարկեմ և փարաւոնը կարձակէ ձեզ։ Կէս գիշերին Եգիպտոսի բոլոր անդրանիկները կմեռնեն, իսկ իսրայէլացիներից ոչ ոք չի վնասուի»։

Աստուած շարունակեց խօսել Մովսէսի հետ. «Ցայտնիր ժողովրդին, որ այս ամիսը նրանց

համար առաջին ամիսը (Նիսան) պիտի լինի. այս ամսի տասն եւ չորսին ամեն տան տէր երեկոյեան պէտք է մի գառը մորթէ, ամբողջապէս խորովէ և իւր ընտանիքի հետ գիշերն ուտէ։ Դրա հետ պէտք է ուտեն ըաղարջ հաց։ Ընթրիքն այսպէս կանեն—գօտին կապած, կօշիկները հագած, գաւազանը ձեռին»։ Այսպէս էլ արին

Այդ միևնոյն գիշերն Աստուած սպանեց Եգիպտոսի բոլոր անդրանիկներին։ Փարաւոնը կանչեց Մովսէսին, Ահարոնին և ասաց. «Շտապեցէք, հեռացէք իմ երկրից»։ Այսպէս իսրայէլացիները Եգիպտոսից դուրս եկան՝ թուով վեց հարիւր հազար՝ չհաշուելով կանաց և երեխաներին։ Իսրայէլացիները չորս հարիւր երեսուն տարի Եգիպտոսում ապրելուց ետոյ՝ հեռացան։ Մովսէսը տարաւ իւր հետ Յովսէփի ոսկորները ևս։ Աստուած նրանց մի ամպէ սիւն տուաւ՝ ցերեկը, իսկ մի կրակէ սիւն էլ՝ գիշերն առաջնորդելու համար։

6. ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՆ ԱՆՑՆԵԼԸ

Իսրայէլացիների դուրս գալուց ետոյ՝ թագաւորի սիրտը նորից փոխուեց—նա ասաց. «Ի՞նչու արձակեցի ձրի մշակներին»։ Ուստի վեր առաւ զօրք, վեց հարիւր պատերազմական կառք, հեծելազօր և հասաւ նրանց Կարմիր ծովի մօտ։

Երբ իսրայէլացիները տեսան եգիպտացիներ-

ին, խիստ վախեցան, սկսեցին գանգատուել Աստծուն և ասել Մովսէսին. «Մի՞թէ Եգիպտոսում գերեզմաններ չկային, որ մեզ բերիր այս տեղ թաղելու»։ Մովսէսը պատասխանեց. «Մի՛ վախենաք, դուք շուտով կտեսնէք, թէ Աստուած ինչպէս է ազատելու ձեզ»։

Աստուած ասաց Մովսէսին. «Ա՛ռ գաւազանդ

և խփիր ծովի ջրին»։ Երբ Մովսէսը խփեց, ջուրը՝ իսկոյն երկու կողմից պատի նման կանգնեց, քամի փչեց, յատակը չորացրեց և իսրայէլացիները միւս ափն անցան։ Եգիպտացիները կառքերով և երիվարներով հետևեցին նրանց։

Աստուած ասաց Մովսէսին. «Գաւազանդ խփիր ծովին, որ ջուրը միանայ»։ Մովսէսն այնպէս էլ արաւ և ծովը միացաւ։ Եգիպտացիներն

սկսեցին փախչել, իսկ ջուրը ծածկեց Փարաւոնի զօրքին—ոչ մէկն էլ կենդանի չմնաց։

Մովսէսի քոյր Մարիամը շատ իսրայէլացի կանանց հետ սկսեցին երգել և ասել. «Օրհնեցէ՛ք Աստծուն, նա փառաւոր գործ կատարեց—փարաւոնին պատժեց, Աստուած մեր օգնականն է։

7. ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՆ ԱՆՑՆՈՒՄ ԵՆ ԱՆԱՊԱՏՈՎ

Մովսէսը շարունակեց ճանապարհը Կարմիր ծովից դէպի անապատ՝ երեք օր շարունակ։ Վերջապէս հասաւ Մեռա, որտեղի ջուրը դառն էր։ Ժողովուրդը գանգատուեց Մովսէսին և ասաց. «Ի՞նչ պէտք է խմենք»։ Մովսէսն աղօթեց Աստծուն. Աստուած Մովսէսին մի փայտ ցոյց տուաւ, որը ջուրը ձգեց և իսկոյն քաղցրացաւ։

Այդ տեղից իսրայէլացիները եկան Սին անապատը։ Իսրայէլացիները նորից գանգատուեցին Մովսէսին և Ահարոնին. «Երանի մենք Եգիպտոսում մեռնէինք. այնտեղ կաթսաներով միս ունէինք և առատ հաց. դուք բերիք մեզ այս անապատ տեղը սովամահ անելու»։ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Ես երկնքից հաց կթափեմ նրանց համար. ժողովուրդը թող ամեն օր մի օրուայ պաշար ժողովէ, իսկ վեցերորդ օրը թող

39790-67
ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-Ում ССР
Ա. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան
Гос. им. А. Мясникяна

երկու անգամ աւելի հաւաքէ»։ Մովսէսն ու Ահարոնը յայտնեցին այս բանն իսրայէլացիներին և ասացին. «Երեկոյեան միս կուներնաք, իսկ առաւօտեան՝ հաց»։ Երեկոյեան դէմ եկան լորա-

մարգինները և ծածկեցին ամբողջ բանակը, իսկ առաւօտը գետինը պատած էր ցողով։ Երբ ցողը

հեռանում էր, գետնի վրայ մնում էր կլոր և սպիտակ՝ եղեամի նման մի բան։ Իսրայէլացիները,

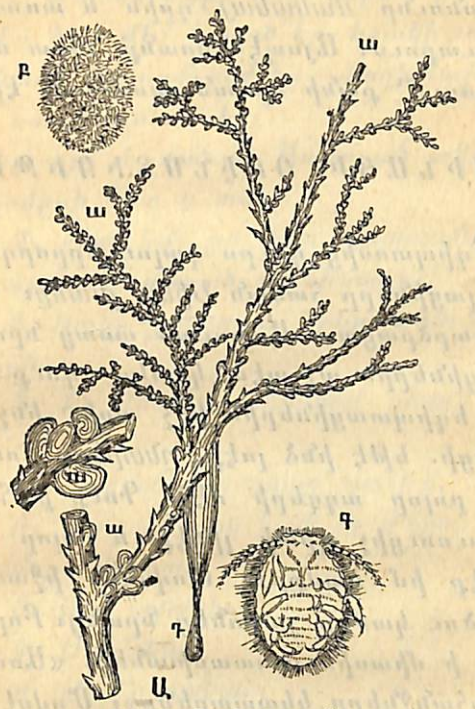

Մանանայի ծառ *)

երբ այս բանը տեսան, հարցնում էին իրար.

*) Արաբական թերակղզու վրայ, որտեղով Մովսէսը իսրայէլացիներին Քանան պիտի տանէր, մի տեսակ թուփ կայ՝ տամարիսկ անունով։ Սրա բնի և ճիւղերի վրայ կլոր, բրթոտ հատիկներ են գոյանում (ա.), (բ. նոյնը մեծացրած), (գ. հատիկի ներքին մասը)։ Այդ հատիկները արևի ջերմութիւնից հալւում և վայր են ծորում (դ.)։ Այս կլոր, սպիտակ և բրթոտ հատիկները կոչւում են մանանայ։

«Այս ինչ բան է»։ Մովսէսն ասաց. «Սա Աստծու ուղարկած հացն է»։ Իսրայէլացիներն այս հացի անունը մանանայ դրին և առաւօտներն էին հաւաքում։ Այսպէս նրանք միշտ մանանայ էին ուտում՝ քանի որ անապատում էին։

8. ՍԻՆԱՅԻ ՕՐԷՆՍՏԻՈՒԹԻՒՆԸ

Եգիպտոսից դուրս գալու երրորդ ամսում իսրայէլացիները հասան Սինա լեառը։ Մովսէսը սարը բարձրացաւ։ Աստուած ասաց նրան. «Իսրայէլացիներին այսպէս կասես—դուք տեսաք, թէ ես եգիպտացիներին ինչ արի. ինչպէս ձեզ ազատեցի. եթէ ինձ լսէք, ընտրեալ ժողովուրդս կլինէք բոլոր ազգերի մէջ։ Դուք քահանաների նման ուսուցիչ պիտի լինէք և բոլոր ազգերին քարոզէք իմ կամքը»։ Մովսէսն իջաւ լեռնից և Աստծու կամքը յայտնեց նրանց։ Բոլոր ժողովուրդն ի միասին պատասխանեց. «Աստծու բոլոր պահանջները կկատարենք»։ Մովսէսը յայտնեց այս բանն Աստծուն։ Աստուած ասաց նրան. «Եթէ այդպէս է, գնա՛ ժողովրդի մօտ և պատուիրի՛ր, որ լուացուեն, մաքրուեն ու երրորդ օրը մաքուր շորերով ինձ մօտ բերի՛»։ Մովսէսն այդպէս էլ արաւ։

Վերջապէս հասաւ երրորդ օրը։ Առաւօտը վաղ՝ լեառն սկսաւ որոտալ և կայծակել, մութ

ամպերը ծածկեցին սարի գլուխը և փողի ձայն էր լսւում։ Մովսէսը ժողովրդին բանակից դուրս հանեց ու տարաւ սարի մօտ։ Սինա լեառն ամբողջապէս ծխի մէջ կորած էր, կրակի բոցեր էին բարձրանում և շարժւում էր—փողի ձայնը հետըզհետէ սաստկանում էր։

Հէնց այդ ժամանակ Աստուած սկսաւ խօսել ժողովրդի հետ և ասել.

ա. 1. «Ես եմ քո Տէրը Աստուածը—բացի ինձնից ուրիշ Աստուած չունենաս»,

բ. 2. Կուռք չշինես ու երկրպագութիւն չըտաս նրան,

գ. 3. Քո Աստծու անունով սուտ մի՛ երդուիր,

դ. 4. Շաբաթ օրը սուրբ պահի՛ր,

ե. 5. Պատուի՛ր քո հօրն ու մօրը, որ երկար կեանք ունենաս,

զ. 6. Մի՛ սպանիր,

է. 7. Մի՛ շնար,

ը. 8. Մի՛ գողանար,

թ. 9. Քո ընկերոջ մասին սուտ վկայութիւն մի՛ տուր,

ժ. 10. Մի՛ ցանկանար քո ընկերոջ աղախնին, ծառային, տանը, արտին, եզանը, էշին եւ ինչ որ նրանն է։

Ժողովուրդը հեռացաւ, իսկ Մովսէսը նորից լեառը բարձրացաւ։ Աստուած խօսում էր Մով-

սէսի հետ։ Մովսէսը լեռնից վայր իջաւ և յայտնեց ժողովրդին Աստծու բոլոր պատուէրները։

Մովսէսը դարձեալ բարձրացաւ լեռը և քառասուն օր այնտեղ մնաց։ Երբ Աստուած իւր խօսակցութիւնը վերջացրեց Մովսէսի հետ Սինա լերան վրայ, երկու քարէ տախտակներ տուաւ նրան, որի վրայ գրուած էին պատուիրանները, որպէսզի չմոռանան։

9. ՈՍԿԷ ՀՈՐԹԸ

Երբ ժողովուրդը տեսաւ, որ Մովսէսն ուշացաւ, մի քանի խռովարար մարդիկ եկան Ահարոնի մօտ և ասացին. «Շինիր մեզ համար աստուածներ, որոնք մեզ առաջնորդեն. Մովսէսը

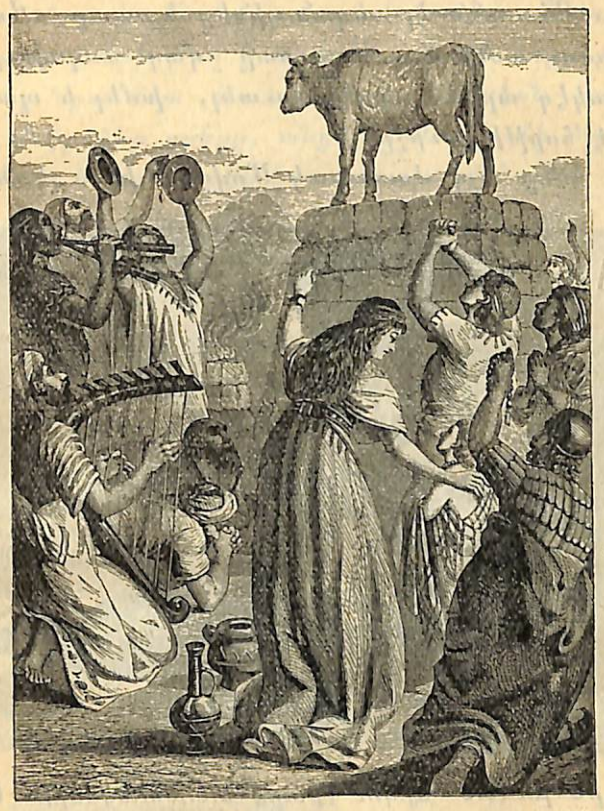

չգիտենք ինչ եղաւ»։ Ահարոնը պատասխանեց. «Բերէք ինձ ձեր կանանց և աղջիկների ոսկէ գնդերը»։ Նրանք էլ բերին։ Ահարոնն այդ գարդերից մի ոսկէ հորթ ձուլեց։ Նոր Աստուած ցան-

կացողները, երբ տեսան, որ իրանց գործը յաջողուեց, ասացին ժողովրդին. «Ահա ձեր աստուածը»։ Ահարոնն էլ սեղան շինեց և ասաց. «Վաղը Աստծու տօնն է»։ Առաւօտը վաղ՝ ժողովուրդը ողջակէզ արաւ, սկսեց ուտել, խմել և պարել ոսկէ հորթի շուրջը։

Հէնց այդ ժամանակ Մովսէսն իջաւ լեռնից՝

ձեռին բռնած երկու քարէ տախտակները։ Երբ բանակին մօտեցաւ, տեսաւ ոսկէ հորթը և պարաւորներին՝ բարկացաւ, տախտակները ձեռից վայր ձգեց և կոտրատեց։ Եռոյ նրանց շինած ոսկէ հորթն այրեց. փոշի դարձրեց. ջրի մէջ ածեց և իրանց խմացրեց։ Ապա Ահարոնին նկա-

տեց և ասաց. «Այս ժողովուրդը քեզ ի՞նչ արեց, որ այսպիսի յանցանքի մէջ ձգեցիր»։ Եռոյ դարձաւ ժողովրդին և ասաց. «Ճշմարիտ Աստծուն պաշտողները թող ինձ մօտ գան»։ Ղևիի բոլոր ցեղը նրա մօտ հաւաքուեց։ Մովսէսն ասաց. «Հանէք ձեր սրերը, անցէք բանակի մի ծայրից միւսը և սպանեցէք կուռք պաշտողներին»։ Ղևիի որդիները կատարեցին Մովսէսի հրամանը։ Այդ օրը երեք հազար մարդ սպանուեց։

Առաւօտը Մովսէսն ասաց ժողովրդին. «Դուք մեծ յանցանք էք գործել, ես լեռը կբարձրանամ, Աստծուն կխնդրեմ, որ ձեր յանցանքը ներէ»։ Մովսէսն ասաց Աստծուն. «Ժողովուրդը մեծ յանցանք է գործել, ներիր, իսկ եթէ չես ների, այն ժամանակ իմ անունն էլ քո ցուցակից ջնջիր»։ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Յանցաւորների անունները կջնջեմ, իսկ դու գնա և առաջնորդիր նրանց»։ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Երկու քարէ տախտակներ բեր, որ առաջին տախտակների պատգամները գրեմ»։ Մովսէսը կատարեց Աստծու պատուէրը։ Աստուած նորից գրեց տախտակների վրայ պատգամները։

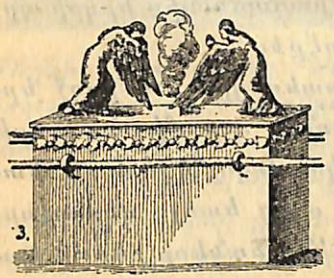

Տապանակ

Այդ տախտակները կոչ-

ւում են տասնաքանեայ պատգամներ, որոնց պահում էին մի ոսկեզօծ արկղի մէջ, որ կոչւում էր ուխտի տապանակ։

10. ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Իսրայէլացիները մի ամբողջ տարի մնացին Սինա լերան մօտ։ Դրանից ետոյ գնացին դէպի Փառան անապատը։ Այնտեղ Աստուած խօսեց Մովսէսի հետ և ասաց. «Իւրաքանչիւր ցեղից մի մարդ ընտրիր և ուղարկիր որ Քանանը լրտեսեն»։ Մովսէսը տասներկու մարդ ընտրեց ու Քանան ուղարկեց։ Դրանց մէջն էին Յեսուն եւ Քաղեբը։ Մովսէսը պատուիրեց նրանց և ասաց. «Գնացէք և տեսէք, թէ ի՞նչպիսի երկիր է Քանանը. ո՞վքեր են նրա բնակիչները. զօրեղ թէ՞ թոյլ մարդիկ են. բազմամա՞րդ է երկիրը, թէ՞ սակաւամարդ. հաստատուն և ամուր քաղաքներում ե՞ն ապրում, թէ վրանների տակ. երկիրը պտղաւէ՞տ է՝ թէ ոչ։ Վերադառնալիս երկրի պտուղներից հետներդ բերէք»։

Սրանք գնացին և լրտեսեցին ամբողջ երկիրը։ Եւ դարձան Քեբրոն, ուր մի հատ որթ կտրեցին ողկուզով և երկու մարդիկ լծակով հետները բերին։ Քառասուն օրից ետոյ վերադարձան Փառան և ցոյց տուին հետները բերած պտուղները։ Լրտեսողներից տասը հոգի ասում-

էին. «Մենք գնացինք այն երկիրը, ուր մեղր ու կանթն է ընկում. բնակիչները զօրեղ մարդիկ են. քաղաքներն ամուր են և մեծ»։ Իսկ Յեսուն և Քաղէբն ասում էին. «Մենք կարող ենք Քանանը նուաճել։ Միւսները հակառակում էին և ասում. «Մենք չենք կարող նրանց հետ կռուել. նրանք

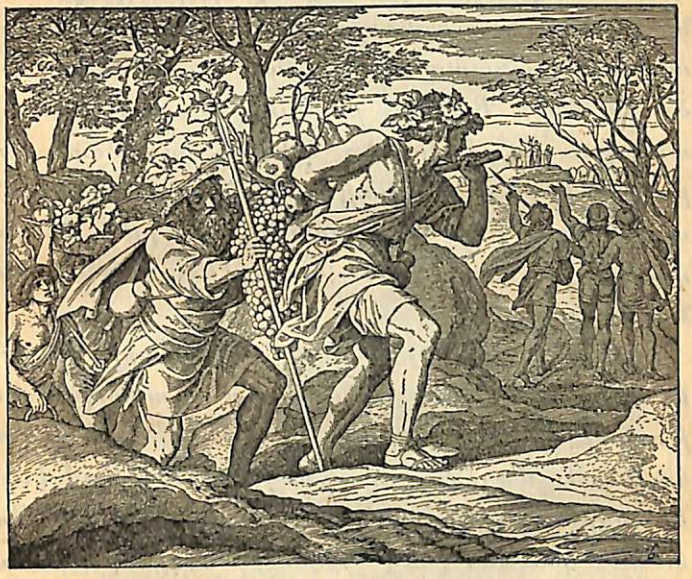

մեզնից շատ զօրեղ են—Քանանում այնպիսի հսկայ մարդիկ տեսանք, որ մենք մորեխ էինք երևում նրանց առաջ»։

Ամբողջ ժողովուրդը ոտի կանգնեց, սկսաւ աղաղակել և լաց լինել։ Կրկին տրտնջացին Ահարոնից, Մովսէսից և ասացին. «Երանի Եգիպտոսում մեռած լինէինք։ Ընտրենք նոր առաջնորդ-

ներ և վերադառնանք Եգիպտոս» ժողովուրդը քիչ մնաց որ քարկոծէր երկուսին էլ։

Այս բանից ետոյ Աստուած ասաց Մովսէսին. «Մինչև երբ պէտք է այս ժողովուրդն ինձ բարկացնէ և իմ հրաշքներին չհաւատայ, ես կը պատժեմ դրանց, նրանցից ոչ մինը չպիտի տեսնէ Խոստացեալ երկիրը։ Նրանց ոսկորները պիտի փտեն անապատում, քսան տարեկանից մեծը չի մտնի Քանան, իսկ դուք քառասուն տարի անապատում հովիւներ կլինէք. առաւօտը վերադարձէք Կարմիր ծովի անապատը»։ Մովսէսն այս բոլորը յայտնեց իսրայէլացիներին։ Ժողովուրդը լաց էր լինում։ Նրանք ետ դարձան անապատ։

Այստեղ իսրայէլացիները 40 տարի մնացին և մեծ նեղութիւն էին կրում — անապատում թունաւոր օձեր կային, խայթում էին և մահացնում։ Ժողովուրդը գանգատուեց Մովսէսին և խնդրեց, որ ազատէ օձերից։ Մովսէսն էլ Աստծու հրամանով մի պղնձէ օձ շինել տուաւ, բարձրացրեց խաչաձև ձողի վրայ և ասաց. «Ումն օձը խայթէ, թող նայէ այս պղնձէ արձանին և իսկոյն կբժշկուէ»։ Խայթուողներն էլ այդպէս էին անում և բժշկւում։

Պղնձէ օձն օրինակ է Յիսուս քրիստոսին — ով խաչի վրայ բարձրացած Յիսուսին կհաւատայ, նա կբժշկուէ — երջանիկ կլինի։

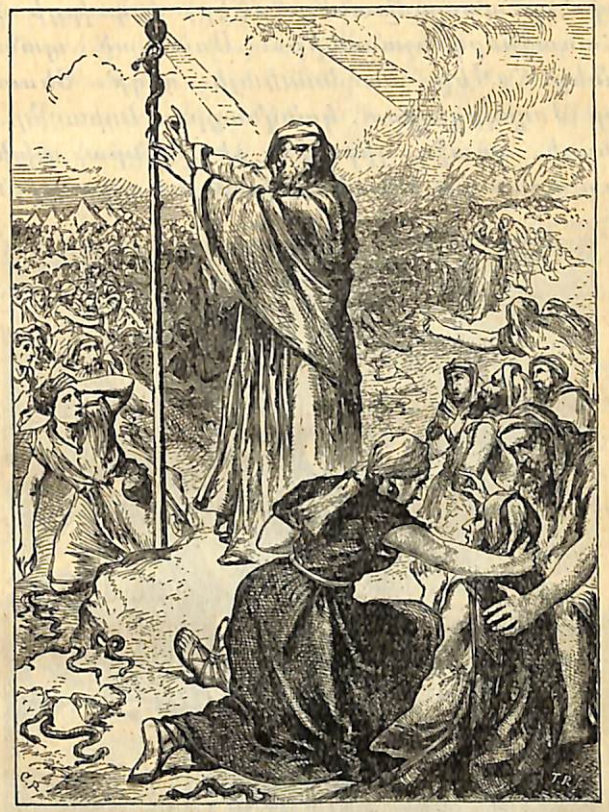

11. ՄՈՎՍԷՍԻ ՄԱՀԸ

Երբ քառասուն տարին անցաւ, իսրայէլացիները նորից գնացին դէպի Խոստացեալ երկրի սահմանները։ Այնտեղ Աստուած խօսեց Մովսէսի հետ և ասաց. «Բարձրացիր Նաբաւ լեռը և տես Քանանը, իսկ տեսնելուց ետոյ՝ պիտի մեռնես»։

Մովսէսը պատասխանեց. «Տէր, ժողովրդի վրայ մի առաջնորդ նշանակիր»։ Աստուած պատասխանեց. «Վեր առ Նաւեայի որդի Յեսուին. տար ժողովրդի մօտ. կանգնացրու Նղիազարը քահանայի առաջ. դիր քո ձեռը նրա գլխին և տուր նրան քո իշխանութիւնն ու զօրութիւնը»։

Մովսէսը կանչեց ժողովրդին և Աստծու պատուէրը յայտնեց նրանց։ Նա ասաց. «Ես արդէն

հարիւր քսան տարեկան ծերունի եմ. ձեզ այլևս առաջնորդել չեմ կարող. Աստուած ասաց ինձ, որ ես Քանան չեմ մտնի։ Բայց մի վախեցաք. Աստուած ինքը կառաջնորդէ ձեզ. Յեսու Նաւեան կանցնէ ձեզ հետ Յորդանանը»։

Մովսէսը դարձաւ Յեսուին և ժողովրդեան ներկայութեամբ ասաց. «Քաջացիր և զօրացիր, դու պէտք է տանես սրանց Աստծու Խոստացած երկիրը, դու պէտք է բաժանես երկիրը նրանց մէջ»։

Սրանից ետոյ Մովսէսը Նաբաւ լեռը բարձրացաւ. Աստուած ցոյց տուաւ նրան Քանանը, որից ետոյ Մովսէսը մեռաւ Մովաբացոց երկրում։ Նրա գերեզմանի տեղը ոչ ոք չգիտէ մինչև այժմս էլ։ Իսրայէլացիները Մովսէսի վրայ երեսուն օր սուգ արին։

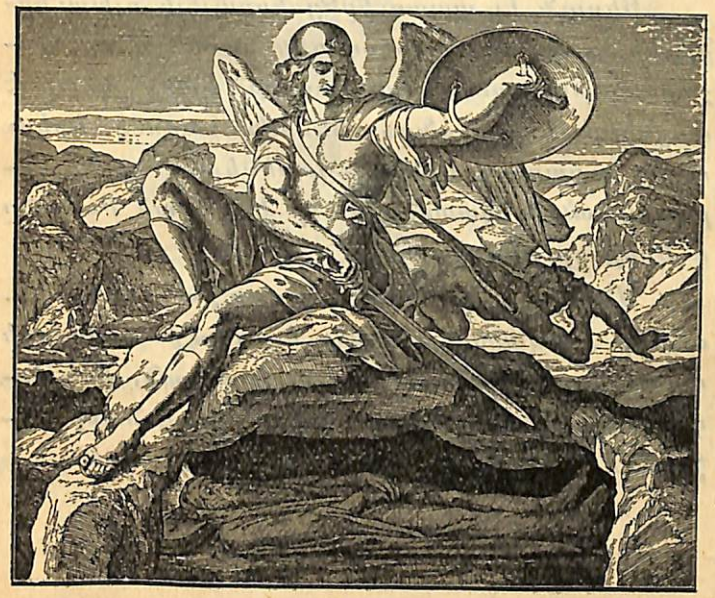

Բ. ՅԵՍՈՒ

12. ՅԵՍՈՒՆ ՆՈՒԱՃՈՒՄ Է ՔԱՆԱՆԸ

Ա. Մովսէսի մահուանից ետոյ Աստուած ասաց Յեսուին։ «Իմ ծառայ Մովսէսը մեռաւ, վեր կաց, անցիր Յորդանանը։ Ինչպէս որ Մովսէսի հետն եմ եղել, այնպէս էլ քեզ հետ կլինեմ։ Զօրացիր և քաջացիր, իմ պատուիրանները չմոռանաս, գիշեր ու ցերեկ նրանց վրայ մտածիր և կատարիր»։

Յեսուն էլ պատուիրեց իսրայէլի գլխաւորներին ու ասաց. «Ժողովրդին ասացէք, որ պաշար պատրաստեն, երեք օրից ետոյ պէտք է անցնենք Յորդանանը»։ Յեսուն ծածուկ երկու մարդ ուղարկեց Երիքովը լրտեսելու։ Նրանք վերադարձան և պատմեցին, որ Աստուած Քանանը և Երիքովը մեզ կտայ»։

Սրանից ետոյ Յեսուն ասաց քահանաներին. «Առէք տապանակ ուխտին և անցէք ժողովրդի առաջով»։ Քահանաներն առաջ անցան, իսկ ժողովուրդը հետևում էր նրանց Յորդանանի միջով։ Այսպէս եկան մինչև Երիքով։

Բ. Երիքովի դռները կողպած էին։ Աստուած ասաց Յեսուին. «Ահա քաղաքը քեզ եմ յանձնում, պատուիրիր զինուորներին, որ վեց օր շարունակ՝ օրը մի անգամ քաղաքի շուրջը պտտեն։ Եօթներորդ օրը քահանաները թող փողերը փչելով տապանակի առջևից գնան։ Վերջին օրը եօթն անգամ պտտեցէք պարսպի շուրջը։ Եօթներորդ անգամին փողերը փչեցէք, իսկ դուք փողի ձայնը լսելուն պէս՝ աղաղակ բարձրացրէք. այս աղաղակի ժամանակ պարիսպները կկործանուեն։»

Քահանայ

Յեսուն այնպէս էլ արաւ։ Քաղաքի պարիսպները կործանուեցան, ժողովուրդը ներս

մաաւ, աւերեց և կոտորեց բոլորին՝ թէ մարդ և թէ կենդանի, իսկ ճեացածին կրակ տուին, այրեցին։

Գ. Յեսուն երեսուն և մէկ թագաւորի հայաթեց, նրանց երկիրները նուաճեց ու բաժանեց Իսրայէլի 12 ցեղի մէջ՝ իւրաքանչիւրին իրեն յարմար բաժինը տալով։ Տապանակ ուխտին բերին Սելով քաղաքը և դրին Վկայութեան խորանի մէջ։

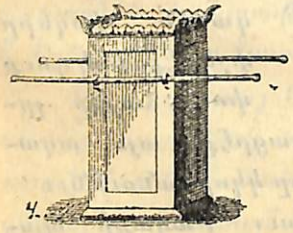

4. Խնկոց

Այն երկիրը, որ Աստուած

խոստացել էր Իսրայէլացիներին, ստացան։

Յեսուն մեռաւ հարիւր տասն տարեկան հասակում։ Յովսէփի ոսկորները թաղեցին Սիւքէմ քաղաքում։

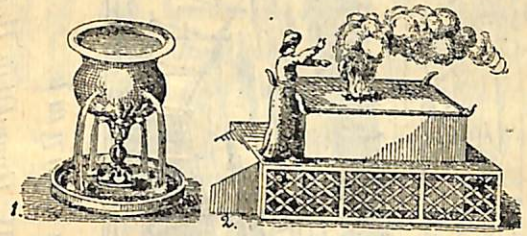

1. Աւազան 2. Զոհի սեղան

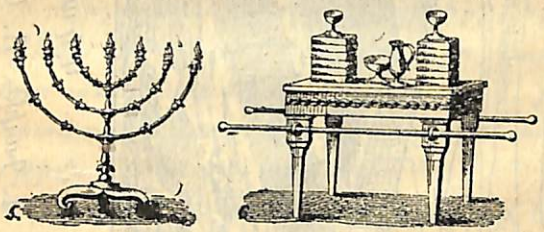

5. Աշտանակ 6. Առաջաւորաց սեղան

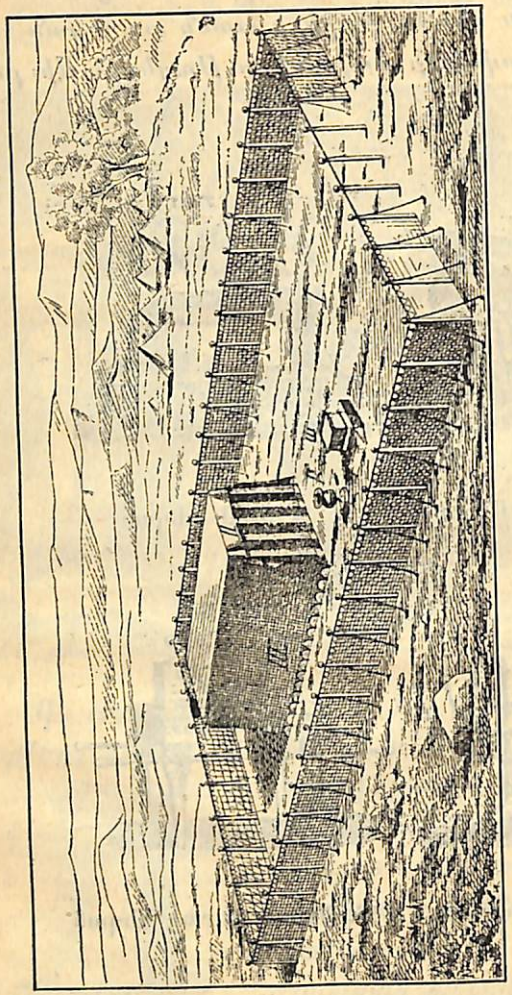

Վկայութեան խորան

I. Գաւիթ. II. Սրբութիւն. III. Սրբութիւն Սրբոց.

ա, Զոնի սեղան. բ, Սնդան։

Դ. ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ

13. ԳԵԴԷՈՆԸ ՈՐՊԷՍ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԴԱՏԱՒՈՐ

Ա. Յեսուն մեռաւ։ Մեռել էին և նրա ժամանակակից մարդիկը։ Իսրայէլացիներն սկսեցին ամուսնանալ հեթանոս աղջիկների հետ և իրանց աղջիկներն էլ նրանց կնութեան տալ։ Կրկին մոռացան ճշմարիտ Աստծուն և սկսեցին կուռքեր պաշտել։ Աստուած պատժեց նրանց՝ մատնելով մադիամացիների ձեռը եօթը տարի շարունակ։ Ինչ որ իսրայէլացիները ցանում էին, մադիամացիները գալիս էին հնձի ժամանակ, յափշտակում և ոչնչացնում։ Իսրայէլացիները, երբ յաջողութեան մէջ էին, մոռանում էին Աստծուն, իսկ երբ անյաջողութիւն էր պատահում, յիշում էին նրան, այս պատճառով յիշեցին Աստծուն և օգնութիւն խնդրեցին նրանից։

Աստուած էլ երևաց Գեդէոնին, որ Մանասէի ցեղից էր ու ասաց. «Գնա՛, ազատի՛ր իսրայէլացիներին»։ Գեդէոնը պատասխանեց. «Ի՞նչպէս ազատեմ նրանց, ես Մանասէի ցեղի մէջ շատ քիչ բարեկամներ ունեմ, բացի դրանից՝ մեր տանը ես ամենից փոքրն եմ»։ Աստուած ասաց

նրան. «Ես քեզ կօգնեմ—կործանիր Բահաղի սեղանը, կոտրիր նրա շուրջը գտնուող անտառը և Աստծու համար սեղան շինիր»։

Գեդէոնը հետն առաւ իւր ծառաներից տասը հոգի և գիշերով կատարեց Աստծու հրամանը։ Առաւօտը, երբ քաղաքի բնակիչները զարթեցին, տեսան, որ Բահաղի սեղանը կործանուել է, իսկ անտառը կտրատուած ու մի ողջակէզ դրած Եհովայի սեղանի առաջ։ Սկսեցին միմեանց նայել և ասել. «Այս բանն անշուշտ Յովասի որդի Գեդէոնն արած կլինի»։

Քաղաքացիները Յովասի մօտ եկան և ասացին. «Մեզ յանձնիր քո որդուն, նա պէտք է մեռնի, որովհետև Բահաղի սեղանը կործանել է»։ Իսկ Յովասն ասաց. «Դուք կամենում էք Բահաղի փոխարէն դատաւոր լինել. եթէ նա աստուած է, թող ինքն իրան պաշտպանէ և վրէժխնդիր լինի իւր սեղանը կործանողից»։

Ք. Սրանից ետոյ Գեդէոնը հրամայեց իսրայէլի միւս ցեղերին, որ իւր մօտ ժողովուեն։ Անթիւ զէնք կրող մարդիկ հաւաքուեցան Գեդէոնի մօտ և նա առաջնորդեց նրանց դէպի մադիամացիները։ Աստուած ասաց Գեդէոնին. «Քո հետ եղած ժողովուրդը շատ շատ է, թերևս իսրայէլացիները պարծենան և ասեն՝ մենք ազատեցինք մեզ—երկչոտներին հեռացրու»։ Քսան երկու հազար հոգի ետ դարձան, մնաց տասն հազար։ Աստուած կրկին անգամ ասաց Գեդէոնին. «Դարձեալ շատ է զօրքդ, երեք հարիւր մարդ բաւական է»։ Գեդէոնը կատարեց Աստծու հրամանը։ Մադիամացիների բանակը հովտի մէջն էր, իսկ իսրայէլացիներինը՝ լերան վրայ։

Կէս գիշերին Գեդէոնը երեք հարիւր հոգին երեք մասի բաժանեց, իւրաքանչիւրին մի հատ եղջիւրէ փող և մի հատ էլ վառած սափոր տուաւ ու ասաց. «Ինձ նայեցէք, ինչ որ ես անեմ, նոյնն էլ դուք արէք»։

Գեդէոնը գիշերով մադիամացիների բանակը մտաւ, հրամայեց փողերը փչել ու սափորները կոտրատել։ Այդպէս էլ արին միւսները և սկսեցին աղաղակել. «Ահա Աստծու և Գեդէոնի

սուրը»։ Մադիամացիների զօրքը զարհուրեց— կարծեցին թէ իսրայէլացիները բազմաթիւ են, ուստի սկսեցին փախչել։

Այս յաղթութիւնից ետոյ իսրայէլացիներից ոմանք ասացին Գեդէոնին. «Մեզ վրայ իշխան եղիր՝ դու, քո որդին և քո որդու որդին»։ Գեդէոնը մերժեց. «Ո՛չ ես և ոչ իմ որդին, այլ Աստուած է ձեր իշխանը»։ Գեդէոնը դարձաւ

դատաւոր և քառասուն տարի շարունակ երկիրը նրա կենդանութեան ժամանակ խաղաղ էր։

14. ՍԱՄՓՍՈՆ

Ա. Իսրայէլացիները նորից հեռացան Աստծուց և սկսեցին Բահաղին պաշտել։ Աստուած նորից պատժեց նրանց և այս անգամ մատնեց փղշտացիների ձեռը։ Աստուած Սամփսոն անունով մէկին դատաւոր ընտրեց։ Սա փղշտացիները երկիրը գնաց՝ այնտեղի աղջիկներից իրեն համար մի կին ընտրելու։ Երբ նրանց այգիներին հասաւ, մի երիտասարդ առիւծ նրա առաջը դուրս եկաւ։ Սամփսոնն այս գազանի վրայ յարձակուեց և բերանը ճեղքեց։ Մի ուրիշ անգամ, երբ նոյն ճանապարհով անցնում էր, կամեցաւ առիւծի դէշը տեսնել և գտաւ նրա բերանի մէջ մի գունդ մեղու և մեղր։

Սամփսոնը փղշտացիներից մի աղջիկ ընտրեց ու հարսանիք արաւ։ Երեսուն փղշտացի երիտասարդ հիւր էին հարսանիքին։ Սամփսոնն ասաց. «Ես ձեզ մի հանելուկ կասեմ, եթէ մինչև հարսանեաց եօթնեւրորդ օրը լուծէք, երեսուն ձեռք զգեստ կստանաք, իսկ եթէ չկարողանաք, դուք տուէք ինձ նոյնքան զգեստ»։ Համաձայնեցան և նա պատմեց։ Հանելուկն այս էր—«Ուտողից ուտելիք դուրս եկաւ, իսկ հզօրից՝ քաղցը»։

Նրանք չկարողացան գտնել այս հանելուկի միտքը, գնացին Սամփսոնի կնոջ մօտ և ասացին. «Խաբիր քո մարդուն և այս հանելուկն իմացիր, իսկ եթէ չես անի, մենք քեզ էլ, քո հօր տունն

էլ կայրենք»։ Կինն այնքան խնդրեց և լաց եղաւ՝ մինչև որ մարդը յայտնեց գաղտնիքը և նա էլ իւր հայրենակից երիտասարդներին պատմեց։ Եօթներորդ օրը փղշտացիներն ասացին Սամփսոնին. «Ի՞նչ կայ մեղրից քաղցր և առիւծից հզօր»։ Սամփսոնը պատասխանեց. «Եթէ դուք իմ կնոջը չստիպէիք, չէիք կարող իմանալ»։

Սամփսոնը գնաց փղշտացիների մի ուրիշ քաղաք, երեսուն մարդ սպանեց, զգեստները բերեց և տուաւ հանելուկը լուծողներին, իսկ ինքը վերադարձաւ Յուդայի երկիրը։ Այդ ժամանակ Սամփսոնի աները նրա կնոջն ամուսնացրեց մի ուրիշի հետ։ Երբ Սամփսոնը իւր կնոջ մօտ վերադարձաւ և այս բանն իմացաւ, բարկացաւ և կամեցաւ պատժել բոլոր փղշտացիներին — երեք հարիւր աղուէս բռնեց, զոյգ զոյգ ագիներից կապեց. ագիների մէջ վառած ջահ դրաւ. արձակեց փղշտացիների ցորենի արտերի մէջ և այրեց նրանց այգիները, ձիթենու ծառերն ու արտերը։ Դրա համար փղշտացիները եկան և Սամփսոնի աներոջն ու կնոջը միասին այրեցին։

Սամփսոնին բռնելու համար փղշտացիները յարձակուեցան Յուդայի երկրի վրայ և ստիպեցին իսրայէլացիներին՝ Սամփսոնին կապած իրանց յանձնել։ Դատաւորը իւր կամքով թոյլ տուաւ հայրենակիցներին, որ կապեն իրան և թշնամու ձեռը մատնեն։ Երբ փղշտացիները տեսան նրան, ուրախացան։ Սամփսոնը կտրատեց կապանքը՝ բարակ թելի նման, գտաւ մի սատկած իշի ծնօտ և նրանով հազար մարդ սպանեց։

Ը. Փղշտացի իշխաններն եկան Սամփսոնի կնոջ մօտ և ասացին. «Եթէ քո մարդուն մեր ձեռը մատնես, ամեն մէկս կտայ քեզ հազար և հարիւր արծաթ»։ Երբ Սամփսոնը քնեց, կինը փղշտացիներին իւր մօտ կանչեց։ Նրանք բռնեցին Սամփսոնին. երկաթէ շղթաներով կապեցին. աչքերը բրեցին. Գազա քաղաքը տարան և բանտ դրին, որտեղ նա աղում էր։

Սրանից ետոյ փղշտացիները հաւաքուեցան Դահոն կուռքին զոհ մատուցանելու, որ թշնամուն իրանց ձեռն է մատնել։ Սամփսոնին էլ բանտից դուրս բերին և կանգնեցրին տան երկու սիւների մէջ տեղում։ Տունը լիքն էր բազմութիւնով, իսկ տանիքի վրայ մօտ երեք հազար հոգի էր կանգնած։ Սամփսոնը բռնեց երկու սիւներից և աղաղակեց. «Թող ես էլ այս այլազգիների հետ մեռնեմ»։ Այս ասաց և ինչքան ոյժ ունէր, շարժեց երկու սիւները—տունը քանդուեց ուրախացողների գլխին։

Սամփսոնը 20 տարի դատաւոր եղաւ։

15. ՀՌՈՒԹ

Դատաւորների կառավարութեան ժամանակ իսրայէլացիների երկրում սով ընկաւ։ Մի մարդ՝ Եղիմելէք անունով՝ իւր Նոյոմին կնոջ և

երկու որդիների հետ Յուդայի Բէթղեհէմ քաղաքից գնաց Մովաբացիների երկիրը։ Եղիմելէքն այնտեղ մեռաւ, իսկ որդիները ամուսնացան հեթանոս մովաբացի աղջիկների հետ, որոնցից մինի անունը Որփա էր, իսկ միւսինը՝ Հռութ։

Տասը տարուց ետոյ Նոյոմինի երկու որդին էլ մեռան։ Սոփն արդէն անցել էր։ Նոյոմինը կամեցաւ հարսների հետ Յուդայի երկիրը վերադառնալ։ Ճանապարհին սկեսուրն ասաց հարսներին. «Դարձէք ձեր ծնողների մօտ, Աստուած օրհնէ ձեզ, դուք լաւ կնութիւն արիք իմ որդիների համար և բարի հարսներ եղաք ինձ»։ Որփան փաթաթուեց սկեսրոջը, համբուրեց և հրաժարական ողջոյն առաւ, իսկ Հռութը չկամեցաւ դառնալ։ Այն ժամանակ Նոյոմինն ասաց. «Տեսնում ես՝ Որփան ետ դարձաւ իւր ծնողների մօտ, դու էլ հետևիր նրան»։ Հռութը պատասխանեց. «Աստուած մի՛ արասցէ, որ ես քեզ մենակ թողնեմ—ուր դու կլինես, այնտեղ էլ ես, քո ազգը իմ ազգը կլինի և քո Աստուածն՝ իմ Աստուածը, ուր դու կմեռնես, այնտեղ էլ ես —մահը միայն ինձ կբաժանէ քեզնից»։ Երբ Նոյոմինը տեսաւ Հռութի որոշումը, էլ ոչ մի խօսք չասաց։ Այսպէս նրանք գնացին մինչև Բէթղեհէմ։ Երբ տեղ հասան, Նոյոմին ասաց իւր ազգականներին. «Հարուստ հեռացայ ձեզնից, աղքատ դառնում եմ ձեզ մօտ»։ Սկեսուրն ու հարսը

բնակւում էին Բէթղեհէմում։

Հունձի ժամանակ էր։ Հռութը դաշտ էր գնում և հասկ էր հաւաքում, որովհետև աղքատ էին։ Մի օր Հռութը գնաց Բոոսի արտը։ Այդ ժամանակ Բոոսն էլ եկաւ հնձուորների մօտ,

ողջունեց նրանց և ասաց. «Աստուած ձեզ հետ լինի»։ Հնձուորները պատասխանեցին. «Աստուած օրհնէ քեզ»։ Բոոսը հարցրեց Հռութին. «Ո՞ւմ աղջիկն ես»։ Վերակացուն պատասխանեց. «Սա այն մովաբացի աղջիկն է, որ Նոյոմինի հետն է եկել»։ Բոոսն ասաց Հռութին. «Աղջիկս, մի՛ գնա ուրիշի արտը հասկ ժողովելու, ամեն օր արի՛

մեր արտը, կա՛ց իմ աղջիկների մօտ, որտեղ նրանք կհնձեն, դու էլ նրանց ետևից հասկեր հաւաքիր—եթէ ծարաւես, իմ ծառաների ամաններից խմի՛ր»։ Հռութը պատասխանեց. «Ես մի օտարական կին եմ, իմ ո՞ր արժանաւորութեան համար է այդ ողորմութիւնը»։ Բոոսը պատասխանեց. «Ինձ ամեն բան պատմել են, թէ դու ինչպէս ես վարուել սկեսրոջդ հետ՝ քո մարդու մահուանից ետոյ, ինչպէս թողել ես հօրդ ու մօրդ, հայրենիքդ և սկեսրոջդ համար եկել ես քեզ անծանօթ երկիր»։ Ճաշի ժամանակ Բոոսը Հռութին հաց էլ տուաւ։ Նա կերաւ, բայց մի կտոր էլ պահեց սկեսրոջ համար։ Երբ Հռութը սկսաւ դարձեալ հասկ ժողովել, Բոոսը պատուիրեց ծառաներին ու ասաց. «Թողէ՛ք այդ կնոջը խուրձերի միջից ևս հաւաքէ և մի փոքր էլ աւելորդ թափեցէ՛ք, որ նա ժողովէ»։ Այսպէս Հռութը մինչև երեկոյ հասկ հաւաքեց։ Երբ մութն ընկաւ, շալակեց հաւաքածը և տուն դարձաւ։

Նոյոմին հարսի հաւաքած հասկերը և հետը բերած հացի կտորը որ տեսաւ, հարցրեց. «Այսօր ո՞ր տեղ էիր հասկ հաւաքում»։ Հռութը պատասխանեց. «Բոոսի արտում»։ Նոյոմին ասաց. «Աստուած օրհնէ նրան, նա մեր ազգականն է»։ Այսպէս Հռութն ամեն օր գնում էր Բոոսի արտը և հասկ էր ժողովում մինչև հնձի վերջանալը։

Բոոսը Հռութին հաւանեց և նրա հետ ա-

մուսնացաւ։ Աստուած նրանց մի որդի պարգևեց, որին անուանեցի Ովբէթ։ Նոյոմին էլ երեխայի

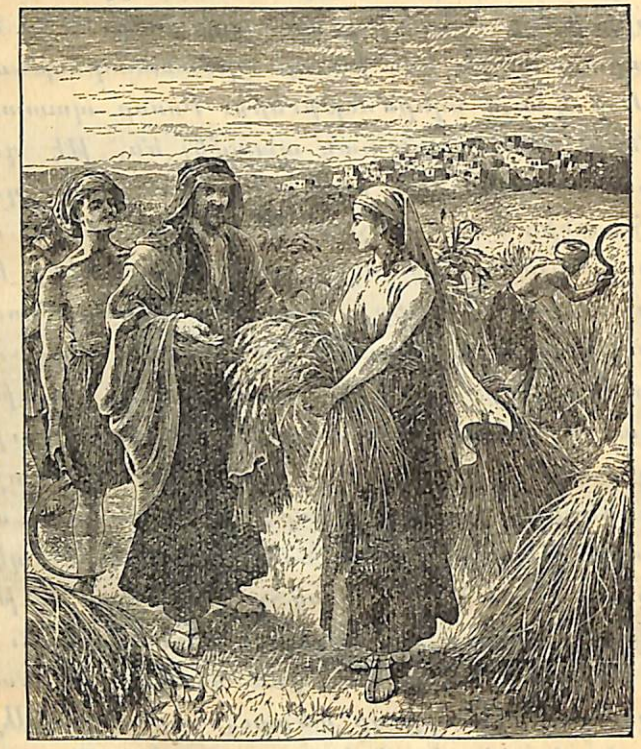

դայեակը դարձաւ։ Ովբէթը Յէսսէյի հայրն էր, իսկ Յէսսէն էլ՝ Դաւիթ թագաւորի։

16. ՀԵՂԻ ԵՒ ՍԱՄՈՒԷԼ

Ա. Հեղիի քահանայապետութեան ժամա-

նակ մի մարդ էր ապրում Եղկանա անունով՝ իւր կին Աննայի հետ։ Նրանք անզաւակ էին։ Սովորութիւն ունէին ամեն տարի Սելով քաղաքը ուխտ գնալու և Աստծուն զոհ մատուցանելու։ Աննան մի անգամ Սելով գնալիս՝ խիստ տրրտմեց. լաց եղաւ. աղօթեց Աստծուն և ասաց.

«Տէր Սաբաւովթ, քեզ յայտնի է իմ նեղութիւնը, եթէ դու ինձ մի որդի պարգևես, քեզ կնուիրեմ, որ մինչև իւր մահը ծառայէ»։ Հեղի քա-

հանայապետը նստած էր վկայութեան խորանի դրանը և ուշադրութեամբ նայում էր Աննային։ Եւ որովհետև երկար տևեց նրա աղօթքը, Հեղին ասաց. «Աննա, քանի՞ աղօթես»։ Աննան պատասխանեց. «Ես մի վշտացած կին եմ, սիրտս Աստծու առաջ բաց եմ անում»։ Հեղին ասաց. «Թող Իսրայէլի Աստուածը քո խնդիրը կատարէ»։ Կինը վերադարձաւ տուն, նրա սիրտն այլ ևս այնպէս տխուր չէր։

Աստուած լսեց Աննայի աղօթքը և նրան մի որդի պարգևեց, որին անուանեցին Սամուէլ, որ նշանակում է «Աստուածանից խնդրած — Աստուածատուր»։ Երբ մանուկը մի քանի տարեկան դարձաւ, մայրը Սելով բերաւ՝ Հեղի քահանայապետի մօտ և ասաց. «Տէր, ես այն կինն եմ, որ քեզ մօտ կանգնած աղօթում էի այս մանկան համար. Աստուած լսեց իմ աղօթքը, դրա համար էլ ես նրան եմ ընծայում իւր տուածը»։ Աննան շնորհակալութիւն արաւ Աստծուն և տուն դարձաւ, իսկ մանուկ Սամուէլը մնաց Հեղիի մօտ և Տիրոջ տանը սպասաւորութիւն էր անում։

Ը. Հեղիի որդիները շատ վատ մարդիկ էին, խլում էին իսրայէլացի ուխտաւորներից զոհի մեծ մասը — փոխանակ երկն և մորթին ստանալու, որ օրէնքով Մովսէսը քահանաներին էր յատկացրել, պղնձի միջից էլ ջոկում էին եփած

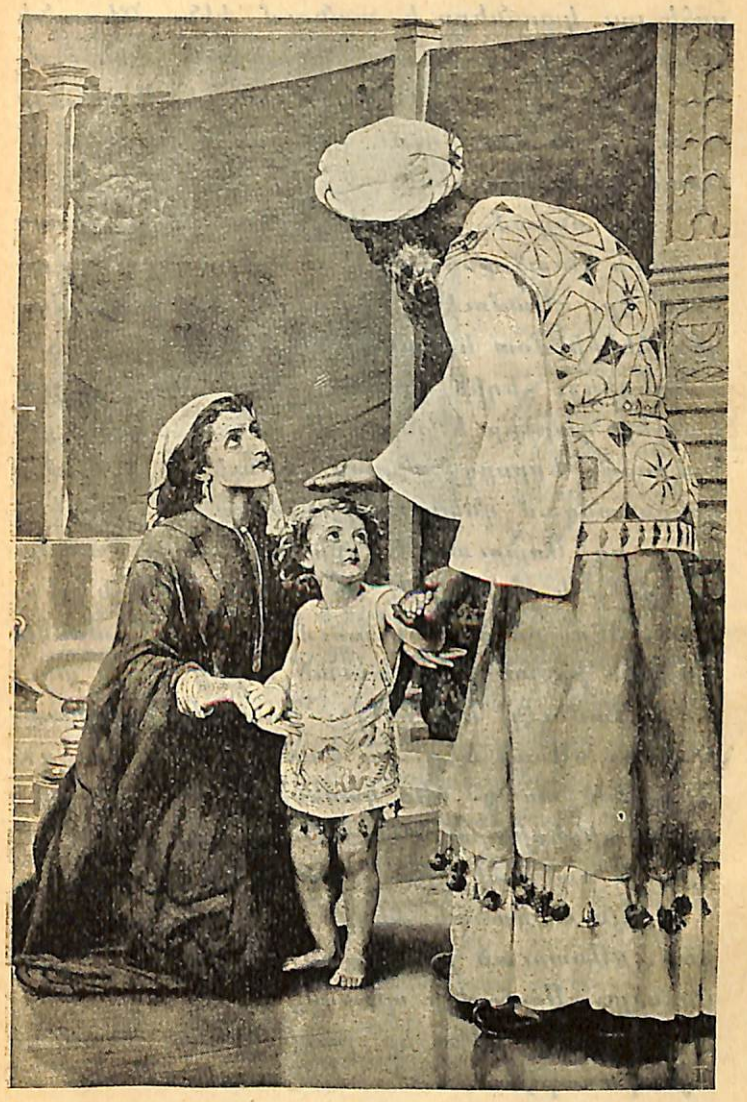

զոհի լաւ կտորները և տանում էին։ Ծերունի Հեղին գիտէր այս ամենը—նա յաճախ խրատում-էր, բայց չէին լսում։ Իսկ մանուկ Սամուէլը աճում էր և զօրանում։ Նրան սիրում էին և՛ Աստուած և՛ մարդիկ։

Մի անգամ, երբ Սամուէլը վկայութեան խորանի առաջ քնած էր, ձայն լսուեց, որ ասում էր. «Սամուէլ, Սամուէլ»։ Սամուէլը վազեց Հեղիի մօտ և ասաց. «Այստեղ եմ, ինչու կանչեցիր»։ Հեղին պատասխանեց. «Ես քեզ չեմ կանչել, դարձիր և քնիր»։ Աստուած Սամուէլին երկրորդ, երրորդ անգամ կանչեց։ Սամուէլը կրկին անգամ գնաց Հեղիի մօտ։ Հեղին հասկացաւ, որ Աստուած է նրան կանչողը, ասաց. «Դարձիր և քնիր, եթէ մի անգամ էլ ձայն լսես, ասա, Տէր, քո ծառան լսում է քեզ»։ Սամուէլը դարձաւ իր տեղը։ Աստուած նորից ձայն տուաւ. «Սամուէլ, Սամուէլ»։ Սամուէլը պատասխանեց. «Ասա, Տէր, քո ծառան լսում է քեզ»։ Աստուած ասաց. «Ես կամենում եմ Հեղիին և իւր որդիներին պատժել»։ Սամուէլը վախենում-էր այս բանը Հեղիին յայտնելու։

Այն ժամանակ Հեղին կանչեց նրան և ասաց. «Աստուած ինչ ասաց քեզ, մի ծածկիր ինձնից»։ Սամուէլը պատմեց նրան իւր լսածը։ Հեղին ասաց. «Ինչ որ բարի է, թող Աստուած այն կատարէ»։

Գ. Իսրայէլացիները պատերազմ ունեցան փղշտացիների հետ և յաղթուեցան։ Իսրայէլի ծերերն ասացին. «Ուխտի տապանակը Սելովից բանակ բերենք, որ ազատէ մեզ» և բերել տուին։ Տապանակի հետ եկան և Հեղիի երկու որդիները։ Երբ տապանակը բանակ բերին, իսրայէլացիները սկսեցին ուրախանալ, իսկ փղշտացիներն ասում էին միմեանց. «Իսրայէլի Աստուածը բանակ է եկել, ով փղշտացիներ, քաջ պատերազմեցէք, որ ծառայ չլինենք նրանց»։ Պատերազմում իսրայէլացիները յաղթուեցան, Հեղիի երկու որդիները սպանուեցան, ուխտի տապանակն էլ գերի ընկաւ։

Մինը պատերազմի դաշտից՝ հանդերձները պատառելով և գլխին հող ցանելով եկաւ Սելով։ Հեղին վկայութեան խորանի դրանը աթոռի վրայ նստած էր։ Նա հարցրեց եկող մարդուն բանա-

կի մասին։ Դեսպանը պատասխանեց. «Իսրայելը յաղթուեց, քո երկու որդիներն սպանուեցան և ուխտի տապանակն էլ գերի ընկաւ»։ Այս գուժը լսելուն պէս՝ Հեղին աթոռից վայր ընկաւ, մէջքը կոտրուեց ու մեռաւ։

Ղ. Սամուէլն սկսաւ քարոզել և խրատել իսրայէլացիներին։ Ժողովուրդը խոստովանեց, որ նա Աստծու ճշմարիտ մարգարէն է, ուստի և նրան դատաւոր ընտրեց։ Սամուէլը հաւաքեց բոլոր իսրայէլացիներին և ասաց. «Եթէ դուք սրտանց դառնաք դէպի ճշմարիտ Աստուածը, թողնէք օտար աստուածներին, այն ժամանակ ձեզ կազատէ փղշտացիների ձեռից»։ Իսրայէլացիները հեռացան կուռքերից։

Երբ փղշտացիները Սամուէլի դատաւոր ընտրուելն իմացան, նորից եկան պատերազմելու։ Թշնամին յաղթուեց։ Փղշտացիները փախան և Սամուէլի կենդանութեան ժամանակ այլ ևս չհամարձակուեցան իսրայէլացիների դէմ գէնք բարձրացնել։

Բ.

17. ՈՐՈՄԻ ԵՌԱԿԸ

Մի մարդ իւր արտումը բարի սերմ ցանել տուաւ։ Իսկ նրա թշնամին գիշերով եկաւ և ծածուկ արտի մէջ որոմ ևս ցանեց ու գնաց։ Երբ ցորէնը կանաչեց, որոմները էլ հետը բուսան։

Ծառաներն այս բանը նկատեցին, զարմացան, եկան տիրոջը յայտնեցին և ասացին. «Տէր, դու քո արտումը չէ՞ որ բարի սերմ ցանեցիր, որոմները ո՞րտեղից են»։ Տէրն իսկոյն իմացաւ այդ բանը, ուստի պատասխանեց և ասաց. «Սա իմ թշնամին է արել»։ Ծառաներն ասացին. «Եթէ այդպէս է, իրաւունք տուր մեզ, որ գնանք և որոմներն արմատից հանենք»։ Իմաստուն տէրը պատասխանեց. «Ո՛չ, որոմները հանելիս՝ ցորէնն էլ հետը դուրս կգայ, թողէք միասին մեծանան մինչև հունձը, իսկ հնձի ժամանակ կասեմ հնձուորներին—որոմներն առանձին հնձեցէք և խուրձ կապեցէք այրելու համար, իսկ ցորենը ժողովեցէք իմ շտեմարանի մէջ»։

Փոքրիկ մանուկներ, ձեր ծնողները, ուսուցիչները և ձեզ սիրող բարի մարդիկը ձեր սրտերում բարի սերմեր են ցանում, բայց կան և վատ մարդիկ, որոնք ձեզ խաբում և չար սերմեր՝ որոմներ են ցանում ձեր մէջ։ Զգուշացէք այդ վատ մարդկանցից։

18. ԱՆՄԻՏ ՀԱՐՍՏԻ ԱՌԱԿԸ

Մի հարուստ մարդու արտերն առատ պտուղ տուին։ Նա ինքն իրան այսպէս էր մտածում. «Ո՞րտեղ ժողովեմ այսքան բերքերս. շտեմարաններս փոքր են. կքանդեմ դրանց. նորերը կշինեմ՝ աւելի մեծ և արտերիս բերքերն այնտեղ կհաւաքեմ։ Էլ ինչ հոգս ունիմ, երկար տարիներ կուտեմ, կխմեմ և կուրախանամ»։ Նա փոխանակ այսպէս մտածելու՝ թէ քանի քանի աղքատներ կան, որոնք ոչինչ չունեն, Աստուած ինձ այսքան բարիքներ է տուել, մի քիչ էլ նրանց համար բաժին հանեմ, միմիայն իւր համար մտածեց։ Այս բանը դուր չեկաւ Աստծուն, ուստի հարստին հասկացնելու համար՝ ասաց. «Անմիտ, այս գիշեր որ քո հոգին առնեմ, այսքան կարողութիւնդ ի՞նչ պիտի անես»։

Փոքրիկ մանուկներ, եթէ դուք էլ շատ բան ունենաք, չունեցողներին մի՛ մոռանաք, նրանց էլ բաժին հանեցէք ձեր աւելորդից, թէ չէ Աստուած ձեր վարմունքն էլ չի հաւանի։

19. ԹԱԳՈՒՑԵԱԼ ԳԱՆՁԻ ԵՒ ՄԱՐԳԱՐՏԻ ԱՌԱԿՆԵՐԸ

Մի մարդ ագարակում գանձ գտաւ։ Ուրախութիւնից գնաց և ինչ որ ունէր չունէր ծախեց ու գնեց այդ ագարակը։

Մի վաճառական էլ մի գեղեցիկ մարգարիտ էր փնտռում, բայց իւր որոնածից աւելի լաւը գտաւ, իսկոյն վաճառեց իւր ունեցածը և գնեց այդ պատուական մարգարիտը։

20. ՄԵԾ ԸՆԹՐԻՔԻ ԱՌԱԿԸ

Մի մարդ մեծ ընթրիք պատրաստեց և ծառայի ձեռով շատերին հացի հրաւիրեց։ Հրաւիրուածները բոլորն էլ մերժեցին զանազան անհիմն պատճառներով։ Մէկն ասաց. «Արտ եմ գնել, պէտք է գնամ տեսնեմ, չեմ կարող գալ»։ Երկրորդն ասաց. «Հինգ լուծ եզն եմ գնել պէտք է գնամ փորձեմ, թէ ինչպէս են քաշում»։ Երրորդն էլ ասաց. «Նոր եմ պսակուել, չեմ կարող գալ»։։ Այսպէս ամենքն էլ հրաժարուեցան անմիտ պատճառներ բերելով—արտը գնելուց ետոյ՝ տեսնելն ինչ հարկաւոր բան էր։ Նա պէտք է մինչև գնելը տեսնէր և կամ եզները գնելուց զատոյ՝ փորձ անելն ի՞նչ միտք ունէր, այդ բանը պէտք է գնելուց առաջ անէր։ Իսկ երրորդը կարող էր կնոջն էլ հետը տանէր, ի՞նչ անենք թէ մենակ ինքն էր հրաւիրուել—տան տէրը նրան դուրս չէր անի։

Ծառան եկաւ և տիրոջը յայտնեց, որ հրաւիրուածները հրաժարուում են։ Տանտէրը նեղացած ասաց ծառային. «Գնա՛ քաղաքի հրապարակները, փողոցները և հրաւիրի աղքատներին,

խեղճերին, կաղերին և կոյրերին» Ծառան այդպէս էլ արաւ և եկաւ յայտնեց տիրոջը. «Տէր, քո հրամանը կատարեցի, բայց տանն էլի տեղ կայ հիւրերի համար»։ Այն ժամանակ տէրն ասաց ծառային. «Հիմա էլ գնա՛ քաղաքից դուրս, ճանապարհի վրայ ումը տեսնես, հրաւիրիր, որպէսզի տունս լցուի հիւրերով»։

Երբ տունը հիւրերով լցուեց, տանտէրն ասաց. «Ճշմարիտ եմ ասում, առաջին անգամ հրաւիրուած մարդկանցից ոչ մէկն իմ ընթրիքը չի ուտի»։

Փոքրիկ մանուկներ, Աստուած ամեն օր հրաւիրում է ձեզ եկեղեցի, ուսումնարան... լսելու նրա պատուէրները, բայց շատերը չեն գնում և սրանով շատ բանից զրկւում են։ Դուք այդ մարդոց նման մի վարուէք, եթէ ուզում էք բախտաւոր լինել։

Գ.

ԿԱՐԳ ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ

21. ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՁԵՒԸ

Հին ժամանակուայ քրիստոնեաները մեզ նման փառաւոր շէնքերով եկեղեցիներ չունէին։ Նրանք հաւաքւում էին մի հասարակ տան մէջ՝ շատ անգամ գետնափոր տներում և միասին աղօթում էին, իսկ աղօթքից ետոյ հացը կտրում էին, բաժանում և ապա հաղորդւում։ Տան վերևի մասը փոքր ինչ բարձր էր. դա այն ժամանակուայ սեղանն էր—այստեղից էր քարոզում քահանան։

Աւելի ուշ ժամանակներում աղօթատեղիի՝ եկեղեցու միջին մասին նաւի ձև տուին, որ նշանակում էր, թէ եկեղեցին մի նաւ է, որի մէջ մտնող քրիստոնեաները նաւում են դէպի նաւահանգիստ՝ երկնքի արքայութիւնը։ Երբեմն էլ կլոր ձև էին տալիս։ Նաւի մէջ մտնելու իրաւունք ունէին միայն նրանք, որոնք մկրտուած էին, իսկ չմկրտուածները նաւի նաւում էին կանգնում, ուր սիւներ կային՝ վարագոյրովմիացրած։ Չմկրտուածներն այս վարագուրի ետևում էին կանգնում, իսկ երբ սովորում էին Քրիստոսի պատուէրները, եպիսկոպոսը կամ քահանան քննում էր և ապա իրաւունք էին ստանում մկրտուելու և նաւի մէջ մտնելու։

Փոքր ինչ ետոյ նաւակի աջ ու ձախ կողմերում երկու փոքրիկ նաւեր ևս որոշեցին և այսպիսով եկեղեցին խաչի ձև ստացաւ, որ մինչև մեր օրերը պահպանւում է։ Երբ քրիստոնէութիւնն ազատ կրօն դարձաւ, սկսեցին ամեն տեղ գեղեցիկ եկեղեցիներ շինել խաչաձև յատակագծով, որ ծագել է երեք նաւերի միաւորութիւնից։ Կլոր ձևն էլ մեր ներկայ գմբէթն է, որ ե-

կեղեցու մէջ տեղումն է։ Եկեղեցու սիւները միանում են կամարներով— սա էլ երկինքն է յիշեցնում մեզ։ Եկեղեցու շինուածքը բաժանւում է երեք մասերի—գաւիթ, ատեան և բեմ։

22. ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԲԱԺԱՆՈՒՄՆԵՐԸ

Գաւիթ—Այժմեան եկեղեցիները գաւիթ չունեն—սա հին եկեղեցու այն մասն է, ուր կանգնում էին չմկրտուածները (երեխաները)։

Ատեան—Այն տեղն է, ուր կանգնում են հոգևորականները և ժողովուրդը։ Եկեղեցու հին սովորութեան համաձայն՝ առաջ կանգնում են հոգևորականները, որ կոչւում է *դաս*, ետոյ՝ *տղամարդիկ*, իսկ ամենից վերջը՝ *կանայք*։ Սեղանի աջ կողմի պատի մէջ *աւազանն* է, իսկ նրա դիմաց՝ *ընտվանանոցը*։

Բեմ—Ատենից *եօթն* աստիճանով բարձր է, մէջ տեղում շինած է վէմ քարից մի խաչաձև սեղան։ Այս քարն օծում են և ապա վրան պատարագ մատուցանում։ Առանց սրան պատարագ չի կարելի անել։ Բեմից է քարոզում եպիսկոպոսը։ Այստեղ իրաւունք ունին բարձրանալ միայն հոգևորականները և կամ որոց իրաւունք է տրուած։ Սեղանը շինուած է բեմի վրայ. նրա առաջ վարագոյր կայ քաշած. հարկաւոր ժամանակ բաց են անում և ծածկում։

Բեմի վրայ վէմ քարի գլխին շինած է *խաչակալը*, որի աջ և ձախ կողմերում դռներ կան։ Այս դռների վրայ պէտք է նկարել Թադէոս և Բարդուղիմէոս առաքեալների պատ-

կերները, որոնք հայոց եկեղեցու գլխաւոր սիւներն են։

Երկու դռների մէջ տեղում վէմ քարի վրայ երեք աստիճան է շինուած, ուր դրած են ամենից բարձր՝ *խաչ*, ետոյ՝ Քրիստոսի պատկերը (*դասատակ*), իսկ վերջը՝ *ատեասրան*։ Աստի-

ճանների եռանում Աստուածածնի պատկերն է՝ Յիսուսին գրկած։ Այս երեք աստիճանների վրայ գրած է լինում միտոնամանը և մասնատուփը։

Սեղանի աջ դրան կողմում՝ ներսից ընծայարանն է, որտեղ սկիհն են պահում։

Եկեղեցու հիմքի զանազան կողմերում դնում են առաքեալների, աւետարանիչների և Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անուններով օծած քարեր – ընդամենը 16 հատ և ապասրանց վրայ հիմն են ձգում, որովհետև քրիստոնէութիւնը սրանք տարածեցին ամեն տեղ— հիմնեցին զանազան տեղերում եկեղեցիներ և նրա հիմքը եղան։ Այդ քարերը անտաշ պիտի լինեն, որ նշանակում է, թէ առաքեալներն ուսում չունէին և Սուրբը Հոգւոյ շնորհով էին քարոզում։ Քարերն առաջ լուանում են, որ նշանա-

կում է մկրտել և ապա օծում են, որ նշանակում է դրոշմ։ Բեմի վրայ է վէմ քարը—սա Քրիստոսի օրինակն է, որ իւր հիմնած եկեղեցու սուրբը սեղանի վրայ բազմած է։

Բեմի աջ և ձախ կողմերում երկու խորաններ կան—աջակողմեանը զգեստաւորուելու համար է, իսկ ձախակողմեանը՝ զգեստները պահելու համար։

Շինութիւնն աւարտելուց ետոյ՝ եկեղեցին օծում են։

23. ՍՐԲԱԶԱՆ ԱՆՕԹՆԵՐ ԵՒ ԶԱՐԴԵՐ

Սկիհ—Այն անօթն է, որի մէջ պատարագիչը մաքուր գինի է ածում և անաղ ու անխմոր հաց՝ նշխարհ է դնում։ Սկիհի բերանին դնում են մի խուփ, որի անունն է *մաղզմա*։ Սկիհը շինում են կամ ոսկուց կամ արծաթից։

Մասնատուփ – Փոքրիկ տուփ է՝ ոսկուց կամ արծաթից շինած, որի մէջ դնում են մասը՝ կամ հաղորդը և երբ մինը յանկարծ հիւանդանում է կամ եկեղեցի չի կարողանում գալ, տուն են տանում և հաղորդում։

Միտոնաման—Նոյնպէս ոսկուց կամ արծաթից շինած մի աման է, ըստ մեծի մասին աղաւնու նման—մէջն ածում են սուրբը միւռոնը, մկրտում երեխաներին կամ պատկերներ օծում։

Քշոց—Քշոցը զարդ է, կոթը փայտից է,

իսկ վերևի կլոր մասի վրայ վեցթևեան Սերովբէ և Քերովբէ հրեշտակապետների պատկերներ կան նկարած, որ նշանակում է, թէ նրանք ևս սպասաւորում են պատարագի ժամանակ։ Կոթի վերին մասից թաշկինակ է կախած։

Բուրվառ—Մէջը կրակ են ածում և վրան խունկ ծխում, որ նշանակում է, թէ ինչպէս այդ խնկի ծուխը դէպի վեր է գնում, այնպէս էլ մեր աղօթքը Աստծուն ենք ուղղում։

Խաչվառ—Սա եկեղեցական դրօշակ է—մի պատկեր՝ կտաւի վրայ, որի մի կողմում՝ Խաչելութիւնն է, իսկ միւս կողմում՝ Աստուածածինը Յիսուսին գրկած։ Պատկերը կախ է տուած մի ձողից, որի գլխին տնկած է խաչ։

Խնկաման—Փոքրիկ արկղ է, չորս անկիւններում մի մի խաչ, իսկ մէջ տեղում մոմի տեղ։ Մէջը խունկ կայ, երբ սարկաւագը բուրվառ է անում, քահանան այստեղից խունկ է հանում և ածում կրակի վրայ։ Սարկաւագը աջ ձեռով բուրվառն է բռնում, իսկ ձախով՝ խնկամանը։

24. ԶԳԵՍՏ

1. ԴՊԻՐՆԵՐԻ ԿԱՄ ՏԻՐԱՑՈՒՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Շապիկ—Գլխից մինչև ոտները՝ երկայն, սպիտակ կամ ծաղկեայ հասարակ՝ մաքուր շապիկ, որ նշանակում է, թէ ինչպէս արտաքուստ մաքուր է շորերը, այնպէս էլ ներքուստ սիրտը սրա նման մաքուր պիտի լինի։

2. ՍԱՐԿԱՒԱԳԻ ՀԱՄԱՐ

Ուրար—Երկայն, լայն ժապաւէնի նման, զառ կտորից, որ ձգում է ձախ թևի վրայ։ Սա նշանակում է, թէ սարկաւագն աւետարանի լուծը դեռ ամբողջապէս չէ կրում, այլ՝ մասամբ, այն է ձախ ուսով։ Սարկաւագը հագնում է և շապիկ։

3. ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՀԱՄԱՐ

Քահանան երբ զգեստաւորուում է և պատարագ է մատուցանում, ներկայացնում է Քրիստոսի կեանքը։ Պատարագի զգեստները նշանակում են Քրիստոսի կրած չարչարանքները։ Քահանայի զգեստները սրանք են—

Շապիկ—Երկայն, վզից մինչև ոտները, գոյնը սպիտակ։ Սա նշանակում է այն սպիտակ հանդերձը, որ Հերովդէսը հագցրեց Քրիստոսին ծաղրելու համար։

Գոտի—Նշանակում է այն խարազանը, որով Քրիստոսին խփում էին՝ սեանը կապած։

Բազպան—Այն կապանքն է, որով հրէաները կապեցին Յիսուսի ձեռները Գեթսեմանում։

Փորուրար—Աստծու պատուիրանի լուծն է։ Այս լուծը սարկաւագը ձախ ուսով է միայն տա-

նում, իսկ քահանան՝ և աջ և ձախ ուսով—ամբողջապէս։

Շուրջառ կամ նափորտի—Նշանակում է կարմիր վերարկուն, որ ձկեցին Քրիստոսի վրայ։

Սաղաւարտ—Նշանակում է այն փշեայ պըսակը, որ Քրիստոսի գլխին դրին։

Վակաս—Ուսերի վրայ է դնում քահանան, վրան նկարած է 12 առաքեալների պատկերները՝ մէջ տեղումը Քրիստոսը։

4. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

Եպիսկոպոսն ունի այն բոլոր զգեստներն՝ ինչ որ քահանան։

Բացի դրանից ունի *խոյր* կամ *թագ*, որ միևնոյն նշանակութիւնն ունի, ինչ որ քահանայի սաղաւարտը։

Եմիփորոն—Հինգ խաչով զարդարուած լայն ուրար է, կրում են շուրջառի վրայից—սա է եպիսկոպոսական յատուկ զգեստը։

Արտախուրակներ—Երկու հատ, կէս կանգուն երկարութեամբ կապեր են, կախում են վակասի ետևից—զարդ է։

5. ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱՊԵՏԻ ԿԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ՀԱՄԱՐ

Բացի քահանայի և եպիսկոպոսի զգեստներից, ունի նաև *կոնքեռ*, որը քառակուսի ձև ունի և կախուած է լինում գօտքից՝ ձախ կողմից ու հասնում է մինչև ծունկը։ Կոնքեռը նշանակում է, 1, այն *ղենջակը*, որով Յիսուս աշակերտների ոտները լուաց, 2, հովուական *մանխաղ*։ Կոնքեռ կրելու իրաւունք միայն կաթողիկոսն ունի։ Որտեղ կաթողիկոսը կանգնում է, այնտեղ նրա ոտների տակ փռում են մի փոքրիկ գորգ, որի վրայ *արծիւ* է նկարած, որ նշանակում է թէ կաթողիկոսն արծուի նման սրատես պիտի լինի։

25. ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԳԼԽԱՒՈՐ ԳՐՔԵՐԸ

Եկեղեցում շատ տեսակ գրքեր են գործ դնում, բայց մենք կսովորենք միայն գլխաւորները։

1. *Աւետարան*—Սա մի գեղեցիկ գիրք է, վրան *խաչ* կայ։ Քահանան նրանով օրհնում է եկեղեցի եկողներին։ Աղօթաւորները, երբ դուրս են գնում ժամերգութիւնից ետոյ, համբուրում են այս սուրբ գիրքը։ Սրա մէջ գրուած է Յիսուս Քրիստոսի կեանքը և նրա բոլոր քարոզութիւնները։

2. *Շարական*—Այս գիրքը եկեղեցու երգարանն է, նրա մէջ գրուած է այն հոգևոր երգերը՝ *շարականները*, որոնք երգում են եկեղեցում։ Այս հոգևոր երգերը ունին ձայնանիշներ, որոնց համաձայն երգում են քահանաները և դպիրնե-

ը։ Բոլոր շարականներն էլ մի տեսակ չեն եր-

Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ

գում, այլ զանազան եղանակներով՝ ձայնով։ Ձայ-

ների թիւը ութն է։ Շարականները հեղինակել-են մեր սուրբ հայրապետները։

3. *Խորհրդատետր*—Սա մի փոքրիկ գիրք է, դրած է լինում սեղանի վրայ։ Քահանան այս գրքով է պատարագ մատուցանում։

4. *Ճաշոց.* – Սա մեծ գիրք է, կարդում են ճաշուայ ժամերգութեան ժամանակ, դրա համար էլ ասում են *Ճաշոց*։ Նրա մէջ գրուած է Հին և Նոր-ուխտից զանազան կտորներ՝ իւրաքանչիւր օրուայ համար առանձին-առանձին, նոյնպէս մեր սուրբ հայրապետների գեղեցիկ աղօթքները։

5. *Ժամագիրք.*—Քրիստոնեաները հասարակ օրերին օրը երկու անգամ՝ առաւօտեան և երեկոյեան գնում են եկեղեցի աղօթելու, իսկ կիւրակէ, տօն և մեծի պահոց օրերին՝ երեք անգամ։ Այս գրքում կարգով որոշուած է թէ առաւօտները, երեկոները և ճաշին ինչ աղօթքներ, երգեր, սաղմոսներ և ընթերցուածներ պիտի կարդան ու երգեն, դրա համար էլ գրքի անունն է *ժամագիրք*, այսինքն ժամերի գիրք։

6. *Մաշտոց* – Այս գիրքն առաջին անգամ գրել է հայոց տառերի գտնող սուրբ Մեսրովը Մաշտոցը, ուստի նրա անունով էլ կոչւում է *Մաշտոց*: Այստեղ որոշուած են թէ եկեղեցու եօթը խորհուրդները և ծէսերը ինչպէս պիտի կատարել, օրինակ ինչպէս պէտք է երեխային մկրտեն, պսակ անեն, թաղեն, քահանայ, եպիսկոպոս, կաթողիկոս օծեն, մեռոն օրհնեն...։

ՑԱՆԿ

Ա. ՀԻՆ—ՈՒԽՏ

ԵՐԵՍ

1. Իսրայէլի նեղութիւնները Եգիպտոսում 3
2. Մովսէսի ծնունդը և ազատութիւնը . 5
3. Մովսէսի փախուստը . . . 7
4. Աստուած կանչում է Մովսէսին . 9
5. Եգիպտոսից դուրս գալը . . . 12
6. Կարմիր ծովն անցնելը . . . 15
7. Իսրայէլացիներն անցնում են անապատով 17
8. Սինայի օրէնսաւորութիւնը . . . 20
9. Ոսկէ հորթը 22
10. Լրտեսներ 26
11. Մովսէսի մահը 29
12. Յեսուն նուաճում է Քանանը . . 32
13. Գեդէոնը որպէս Իսրայէլի դատաւոր. 37
14. Սամփսոն 41
15. Հռութ 44
16. Հեղի և Սամուէլ 48

Բ. ՆՈՐ—ՈՒԽՏ

17. Որոմի առակը 55
18. Անմիտ հարստի առակը . . . 56
19. Թագաւորական գանձի և մարգարտի առակները 56
20. Մեծ ընթրիքի առակը . . . 57

Գ. ԿԱՐԳ ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ

21. Եկեղեցու ձևը 58
22. Եկեղեցու բաժանումները . . . 61
23. Սրբազան անօթներ և զարդեր . . 64
24. Զգեստ 67
25. Եկեղեցու գլխաւոր գրքերը . . 70

ՊԵՏ. ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос. Библиотека
ՀՍՍՌ-ԱՄ.ՍՍՌ
Ս. ԱՄ. Ա. Мясниян
ՄՅԱՍՆԻԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ԱՐՄ.
Հ 2-83

ԻՄ ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԱԾ ԿՐՕՆԻ ԴԱՍԱԳՐԵՐԸ

I. ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

	գինն է Ռ.	Կ.	զեղչ %
Սորին օրջան			
1. Ուղեցոյց Հին—Ուխտի մասն Ա. .	»	80	25
2. Ուղեցոյց Հին—Ուխտի մասն Բ. .	»	85	25
3. Ուղեցոյց Նոր—Ուխտի մասն Ա. .	1	»	
4. Ուղեցոյց Նոր—Ուխտի մասն Բ. .	1	5	
Միջին օրջան			35
5. Դասագիրք կրօնի հատոր Դ.	1	50	
6. Դասագիրք կրօնի հատոր Ե.	»	50	
7. Տասն պատուիրան	»	50	

II. ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ա. Ծխական դպրոցների համար			
8. Դասատետր կրօնի Ա. տարի . .	»	25	
9. Դասատետր կրօնի Բ. տարի . .	»	25	
10. Դասատետր կրօնի Գ. տարի . .	»	25	
11. Դասատետր կրօնի Դ. տարի . .	»	30	
բ. Պետական դպրոցների համար			25
12. Դասատետր կրօնի Ա. տարի . .	»	25	
13. Դասատետր կրօնի Բ. տարի . .	»	25	
14. Դասատետր կր. Գ. տ. (ոչ պատկեր).	»	30	
գ. Ծխական եւ պետական դպր. համար			
15. Հին—Ուխտ	»	50	
16. Նոր—Ուխտ	»	45	
17. Գործք—Առաքելոց	»	45	25
դ. Ցաճկահայ դպրոցների համար			
18. Հին—Ուխտ	»	45	
19. Բարոյախօսութիւն (էթիկայ) . . .	»	50	35
20. Մի քանի խօսք հայ կրօնուսոյցներին	»	10	

Ցանկացողները կարող են դիմել

1. Ին՝—Սահակ ա. քհ. Սահակեանց. Бебутовская 20.
2. «Գիր» և միւս հայ գրավաճառներին,
3. Պահեստը «Գիր» գրավաճառանոցում։

ԳԻՆՆ Է 25 ԿՈՊԷԿ

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0145955